

DERLEME / REVIEW

Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm İçin Performans Göstergeleri

Indicators for Sustainable Urban Regeneration

Aslı Ulubaş Hamurcu, Mesture Aysan Buldurur

İstanbul Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlaması Bölümü, İstanbul

ÖZ

Bugün, kentsel dönüşüm, kentsel alanda sürdürülebilirliğin mümkün kılınması için bir fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır. Sürece yönelik uygulama araçlarının kapsamlı tanımı, evrensel ilkelerle uyumlu sürdürülebilir kentsel sistem oluşumunu sağlayacaktır. Ancak, burada uygulama araçlarına yön veren vizyon ve hedeflerle çizilen çerçevenin izlenebilir kılınması önemlidir. Bu çalışma kapsamında, kentsel dönüşüm süreçlerinin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda gelişimini sağlamak üzere, hedeflerin izlenebilir ve değerlendirilebilir kılınmasına yardımcı olacak göstergelerin belirlenmesi amaçlanmıştır. Bu amaçla gerçekleştirilen literatür taramasının ardından, sürdürülebilirlik ve kentsel dönüşümü bir araya getiren bir çerçeve oluşturularak, tematik başlıklar altında özelleşmiş performans göstergeleri tanımlanmıştır. Ardından sürece ilişkin bazı politika araçları önerilmiştir. Çalışmanın, geliştirilebilir yapısı ile sürdürülebilir kentsel dönüşüm için performans göstergeleri konusunda ileride hazırlanabilecek yasal öneriler için atlık oluşturması beklenmektedir.

Anahtar sözcükler: Kentsel dönüşüm; performans göstergeleri; sürdürülebilirlik.

ABSTRACT

Urban regeneration provides an opportunity for the development of sustainable settlements. However, it is important to emphasize that unless there are observable criteria, the target of implementing statements of national vision and strategies considering both sustainability and urban regeneration is not fully accomplished. The main aim of the present study was to propose indicators for sustainable urban regeneration and potential policy instruments. Following a review of the literature, the 2 parallel processes-establishment of sustainability and urban regeneration-were combined in a conceptual framework that includes criteria regarding the 3 pillars of sustainability under certain themes. The importance of the study lies in the proposal of indicators for sustainable urban conservation and policy instruments that may be developed in further studies, with the intention of introducing legislation regarding these issues.

Keywords: Indicators; sustainability; urban regeneration.

Geliş tarihi: 16.02.2017 Kabul tarihi: 03.11.2017

Online yayımlanma tarihi: 18.12.2017

İletişim: Aslı Ulubaş Hamurcu.

e-posta: ulubas@itu.edu.tr

TMMOB
Şehir Plancıları Odası

Giriş

Hızlı nüfus artışına bağlı olarak kentsel alanların giderek yayılması, kentsel ve kırsal alanların bütünleşmeye başlaması, yerleşimlerin kontrolsüz gelişme ve genişlemesine neden olmuştur. Kentler, bugün, dünya nüfusunun %50'den fazlasına ev sahipliği yapmakta, 2030 yılına kadar gelişmesi beklenen alanların ise %60'ından fazlası 2012 yılı itibariyle yapılaşmaya açılmış durumdadır. Kentlerin, %170'lik büyüme hızına erişerek, 2030 yılı ile birlikte, çevrelerindeki kırsal alanların çoğunu hakimiyetleri altına alacakları tahmin edilmektedir. Kentler, enerji tüketiminin %60-80'lik dilimine sahipken, buna bağlı olarak da %75'e varan karbondioksit salınımına neden olmaktadır (HABITAT III, 2015). Bu durum, mevcut kentsel dokuda fonksiyonel, ekonomik ve estetik eskime sürecini hızlandırmakta, plansız yerleşimlerin ortaya çıkışını tetiklemekte, bunların yanı sıra, önlenemez kentsel yayılma nedeniyle doğal alanların tahribi, çevresel (su, hava ve toprak) yaşam kalitesinde görülen bozulmalar ve enerji ihtiyacının karşılanamaması gibi sorunları da beraberinde getirmektedir.

Geleceği etkisi altına alması beklenen dört ana etken: nüfus artışı, tüketim, atık üretimi (özellikle karbon salınımı) ve flora ile faunanın giderek ve hızla tükenmesidir (Tezangi 2014). Yukarıda aktarılan istatistikler de göz önünde bulundurulduğunda, bu durum, yerleşim alanlarında sürdürülebilirliğin sağlanması gerektiğini açıkça vurgulamaktadır. 1999 yılında yayımlanan ESDP (European Spatial Development Perspective) raporu, bu bağlamda, ekonomik, ekolojik ve sosyal bileşenleri "sürdürülebilirlik" altında toplayarak, planlama ve tasarım süreçlerinde başat faktörler olarak belirlemiştir. Aradan geçen 18 yılın ardından, sürdürülebilirliğin gündemdeki önemini korumaya devam etmesi, sürdürülebilirlik bileşenlerinin sadece birer kavram olmaktan öte, uygulamaya

geçirilmesi gerektiğini gözler önüne sermektedir. Sürdürülebilirlik, günümüz ve geleceğin kentlerinin planlanması ve tasarlanmasında hala büyük bir önem arz etmektedir.

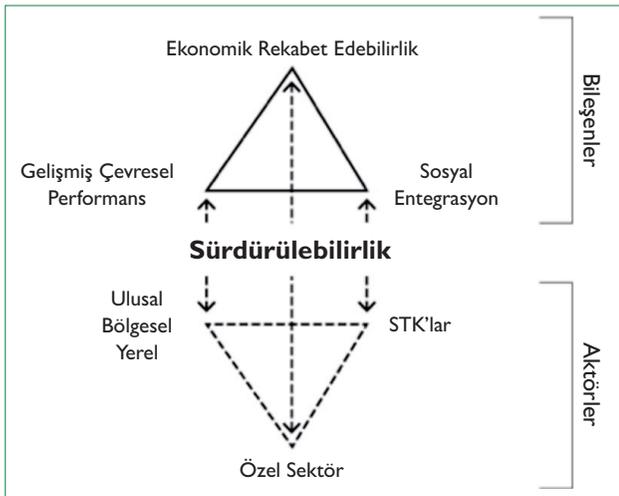
Sürdürülebilirlik, ekonomik rekabet edebilirlik, gelişmiş çevresel performans ve sosyal entegrasyon dengesinin gözetildiği bir düzendir. Bu bağlamda, ekolojik, ekonomik ve sosyal bileşenler altında öngörülen hedeflere ulaşılabilmesi ve sürekli denetim ile takibin sağlanması için sorumlu aktörlerin tanımlanması, sürdürülebilirliğin hayata geçirilmesi adına önem taşır. Süreçte görev alması öngörülen aktörler: özel sektör, ulusal, bölgesel ve yerel aktörler ile STK'lar olarak tanımlanabilir (Şekil 1). Aktörlerin, süreç bileşenleri bağlamında üstlenecekleri roller, çalışma kapsamında, bu çerçevede tanımlanmaktadır.

Sürdürülebilir kentsel gelişim ilgili disiplinler görüşü açısından, sistemin işleyişini etkileyen parametreler bağlamında farklı şekillerde tanımlanmıştır. Farr (2008), sürdürülebilir kentsel gelişimi, ulaşımda ağırlıklı olarak toplu taşıma ve yaya ulaşımının bir arada olduğu bir kent modeli olarak tanımlar. Yapılaşmış çevreyi ise, yüksek performanslı binalar ile yüksek performanslı altyapı sistemlerinin entegre olduğu kompakt bir yerleşim olarak tasvir eder.

Kocabaş (2011)'a göre sürdürülebilir yerleşimler: kamusal alanlarla açık yeşil alanların entegre bir biçimde tasarlandığı; çeşitlendirilmiş sosyal donatı alanlarının bu sistem içerisinde eşit erişim sunacak biçimde konumlandırıldığı; kültürel mirasın sürdürülebilir koruma bağlamında korunarak kent yaşamına dahil edildiği; düşük karbonlu yeşil bina ve yüksek performanslı altyapı sistemlerinden meydana gelen çalışma alanları ile yaşama alanlarının birbiri içine geçtiği; ulaşım sisteminin düşük karbonlu toplu taşıma sistemleri veya yeşil ulaşım sistemleri ile -bisiklet, yürüme vb.- entegre olduğu yerleşimlerdir.

Jones (2012) bugün karbon salınımının endüstriyel kaynaklı değil, çoğunlukla konut alanları kaynaklı olduğunun altını çizerek, fosil yakıtlardan elde edilen enerjinin karbon salınımına neden olduğunu ve bu sebeple de öncelikli olarak konut alanlarında karbon salınımı azaltımının gerekliliğini vurgular. Farklı tasarım uygulamaları ile geliştirilebilecek yeni sistemlerin hayata geçirilmesiyle birlikte dönüşüm sürecinin hızlanacağını ortaya koyar. Konut alanlarında ısıtma, soğutma, aydınlatma ve havalandırmada sadece güneş enerjisinin yeterli olmadığını, alternatif ve yenilenebilir enerji kaynaklarının depolanabilir hale getirilmesi ile daha etkin ve verimli binalardan oluşan yerleşimlerin ortaya çıkacağını savunur.

Sürdürülebilir kentleşmeyi Şekil 2'deki gibi özetlemek mümkündür.

Şekil 1. Sürdürülebilirlik: Bileşenleri ve Aktörleri (Ulubaş, 2015)

Şekil 2. Sürdürülebilir Kentleşme (Ulubaş, 2015)

Ülkemizde ise, kentlerin durumunu şu şekilde özetlemek mümkündür;

- 2000 yılı nüfus sayımına göre, kentli nüfusun toplam nüfusa oranı %64.9 iken, 2008 yılında bu rakam yaklaşık %75'e, 2016 yılında ise kentli nüfusun toplam nüfusa oranının %92'lere ulaştığı görülmektedir¹ (TÜİK, 2017).
- Kentli nüfusun barınma ve diğer ihtiyaçlarına yönelik olarak kentsel alanın hızla büyümesi, doğal alanların giderek azalmasını da beraberinde getirmektedir. 2016 yılı konut satış rakamları 1.341.453 adet olarak belirlenmiştir.² Bu konutların %47'si ilk satış konutlardır³ (TÜİK, 2017). Ülke genelinde kent merkezlerinin yoğun yapısı, kentsel alanın kent dışına doğru genişlemesine neden olmakta, bu durum doğal alanların yerleşmeye açılmasıyla sonuçlanmaktadır.
- 1941-2007 yılları arasında karbon salınımına bağlı olarak dünyanın ortalama sıcaklık artış eğiliminin 0.83°C/100 yıl, bu değerün ülkemiz için ise 0.64°C/100 yıl olduğu tahmin edilmektedir. 21. yüzyılın ilk döneminde dünyanın yüzey ısısının 1.5 ile 4.5°C arasında bir artış göstereceği öne sürülmektedir (Keleş vd., 2012, 151-152).

Yerel ölçekte başlayan sorunların zamanla küresel bir tehdit haline gelmesi, konunun uzmanlarının uzlaştığı bir gerçektir. Görüldüğü üzere, ülkemizde, kentli nüfusun giderek artmasına bağlı olarak diğer kirlenici, iklim değişikliğine neden olan unsurlar yanında, konut alanları da çevreyi tehdit edecek hale gelmiştir. Bu durum, kent planlaması ve tasarımı konusunda ülke çapında geniş bir uzlaşıyla geliştirilecek vizyon ve hedeflerin yanı sıra; farklı kentsel ölçek, coğrafi bölge ve iklimsel karakteristikler özelinde sahip olunan özelliklere bağlı olarak farklı stratejilerin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır. Buna bağ-

lı olarak, belirlenen hedefleri gerçekleştirmek için performans göstergeleri tanımlanmalı, tanımlanan performans göstergeleri doğrultusunda izleme ile gerekli değerlendirmeler yapılarak, sürecin takibi ve revizyonu gerçekleştirilmelidir.

Sürdürülebilir yerleşimler, mevcut kentsel çevrenin dönüştürülmesi ve ihtiyaç duyulan yeni gelişme alanlarının bu alanlarla entegre edilmesiyle hayata geçirilebilir. Kentsel alanın yayılması sonucu kırsal ve doğal alanların yok olması ve tahribatı göz önünde bulundurulduğunda, mevcut alanın dönüştürülmesi ve sürdürülebilir kılınması öncelikli olarak çözülmesi gereken bir sorundur. Ülkemizde mevcut kentsel alanın özellikle konut alanlarının bu bakış ile yeniden ele alınması ve bu bağlamda dönüştürülmesinin gerekliliği açıktır. Kentsel dönüşümü bu noktada kaçınılmaz olgu olarak kabul ederek, sürdürülebilir yerleşimlerin oluşumu için bir araç ve fırsat olarak ele almak mümkündür.

Kentlerin 1970'lerden günümüze geçirdiği değişim sürecinde, sorunlarla baş etmek amacıyla koruma, yenileme, sağlıklılaştırma gibi farklı çözümler geliştirilmiş olduğu görülmektedir. Üretilen bu çözümler ile sadece fiziksel yapıyı değil, aynı zamanda sosyal ve çevresel yapıyı da içerisine alan bir sistem öngörmeye çalışılmıştır. Sürdürülebilir, değer artışının hakça paylaşıldığı, yaşam kalitesi yüksek yerleşim alanlarının hayata geçirilebilmesi için, çalışma kapsamında, ülkemizde süregelen ve bu yaşam alanlarının uygulamaya geçirilebilmesi için bir araç olarak tanımlanan kentsel dönüşüm sürecine yön vermek amacıyla, sürdürülebilir kentsel dönüşüm için performans göstergeleri derlenerek uyarlanmış ve tartışmaya açılmıştır.

Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm İçin Performans Göstergeleri

Ülkemizde kentsel dönüşüm süreci, 2012 yılı itibariyle yürürlüğe giren 6306 sayılı Afet Riski Altındaki Alanların Dönüştürülmesi Hakkında Kanununda, "... afet riski altındaki alanlar ile bu alanlar dışındaki riskli yapıların bulunduğu arsa ve arazilerde, fen ve sanat norm ve standartlarına uygun, sağlıklı ve güvenli yaşama çevrelerini teşkil etmek üzere iyileştirme, tasfiye ve yenilemeler" olarak tanımlanmıştır (URL -1). Kanun, genel kapsamı içerisinde, sürecin aktörleri ile yasal yönetsel çerçeveyi tanımlamakta, hangi alanlarda kentsel dönüşüm sürecine başvurulması gerektiğine işaret etmektedir.

Kanun, süreçte görev alacak aktörleri: Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, idareler (Belediyeler - Büyükşehir ve İlçe Belediyeleri - İl Özel İdareleri) ve TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı)

¹ TÜİK, ADNKS verilerine göre il ve ilçe merkezlerinde yaşayan toplam nüfus ve ülke genel toplam nüfus karşılaştırılarak elde edilen sonuçlara göre

² TÜİK, ülke geneli konut satış rakamlarına göre

³ TÜİK, ilk satış ve ikinci el satış ayrımında illere ve yıllara göre konut satış sayılarına göre

olarak tanımlamaktadır. Görüldüğü üzere bu aktörler sürecin kamu ayağını oluşturmaktadır. Öte yandan, özel sektör ayağında ise riskli yapı tespitinde Bakanlık tarafından lisanslı kurum ve kuruluşlar ile uygulama sürecini üstlenecek şirketler bulunmaktadır (URL -1). Süreçte üniversitelerin, bilir kişilik kapsamında, hak sahipleri ile kamu arasındaki dengenin kurulmasını sağlaması amaçlanmıştır.

Kanun kapsamında herhangi bir tanımlı uygulamanın olmaması, stratejik planlama aracılığıyla alana özgü çözüm önerileri geliştirilmesi adına esneklik sunmaktadır. Tanınan bu esneklik her ne kadar uygulama süreçlerini kolaylaştırıyor olsa da, süregelen kentsel dönüşüm uygulamaları göz önünde bulundurulduğunda, esnekliğin, rant elde etme ile sürdürülebilir, değer artışının hakça paylaştığı, yaşam kalitesi yüksek yerleşim alanlarının yaygınlaştırılması arasında geniş bir yelpazede sonuçlar doğurması mümkündür.

Bu bağlamda, “sürdürülebilir, değer artışının hakça paylaşıldığı, yaşam kalitesi yüksek yerleşim alanları” hedefinden taviz verilmeden, ülke düzeyinde alınması gereken önlemlerin olduğu açıktır.

Günümüz kent planlama çalışmalarının sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde gerçekleştirilmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Ekonomik, işlevsel ve görsel olarak eskiyen ve afet riski taşıyan kent kesimlerinin yenilenmesi amacıyla gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamaları da, sürdürülebilir kentsel gelişim ilkelerinin hayata geçirilmesi anlamında bir fırsat olarak görülmelidir.

Öte yandan, yeni gelişme alanlarında bütüncül planlama yaklaşımı ile sürdürülebilirlik ilkelerinin uygulanması kolaylıkla sağlanabilir. Bu sayede, çevresel ve sosyal etkilerin analizi ile, kent bütünü ile bir arada işleyen yeni yerleşim alanlarının oluşturulması mümkün olabilir.

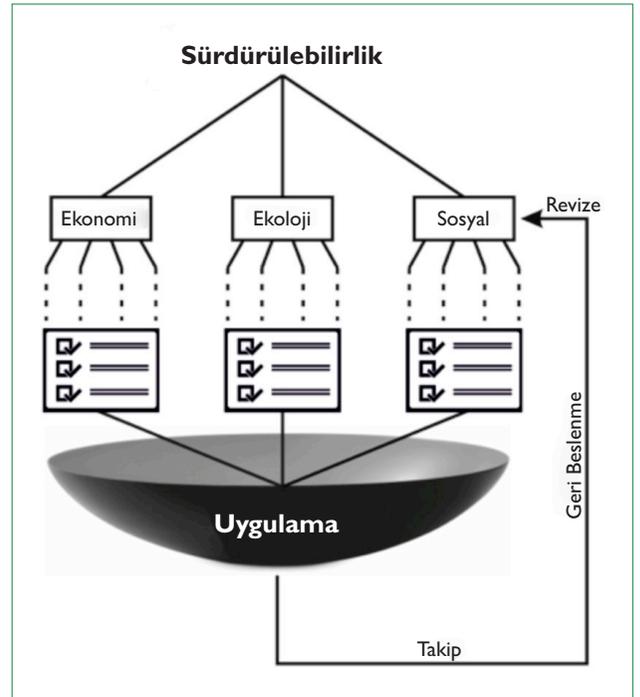
Gerek mevcut gerekse yeni yerleşim alanlarında alınacak önlemlerin, sürdürülebilirliğin üç bileşenine eşit derecede önem veren dengeli ve bütüncül bir sistem kurgusu içerisinde olmasına önem verilmelidir. Salt bina ya da ada bazında gerçekleştirilen kentsel dönüşüm uygulamalarının sürdürülebilir gelişim beklentisine çözüm olamayacağı açıktır. Ülke düzeyinde verilen kararlar ve bu kararlar doğrultusunda tanımlanan ilkeler ve politikalar, karşılaşılmakta olan sorunların önüne geçmede önemli rol oynayacaktır. Ancak, bu noktada unutulmaması gereken, bu politika ve ilkelerin ölçülebilir olması, bu sayede de denetlenebilir ve değerlendirmeye açık olması gerektirir. Buna rağmen, henüz, kentsel dönüşüme

yönelik politika ve ilkelerin ölçülmesine yönelik performans göstergeleri tanımlanmamış ve bu konuda bir çalışma içine girilmemiştir.

Ülkemizde süregelen kentsel dönüşüm uygulamaları ve dinamiği, sürdürülebilir yerleşim alanlarının oluşturulması için bir fırsat olarak karşımızdadır. Bu bağlamda, bu sürecin araçsallaştırılması adına, ekonomi, ekoloji ve sosyal bileşenleri kapsayan bir çerçeve tanımlanmıştır (Şekil 3).

Ardından, sürdürülebilirliğin bileşenleri altında temalar belirlenmiş, konuya ilişkin yapılan kaynak taraması sonucunda, farklı uluslararası dokümanlardan bu temalar altında yer alabilecek performans göstergeleri, ülkemize uygunluk açısından değerlendirilerek derlenmiş ve araştırmacıların önerileri ile geliştirilmiştir (Tablo 1-4). Burada amaç, yukarıdan aşağı, indirgemeci olarak uygulanmaya çalışılan devşirme modellerin yerine, ülkemiz yasal yönetsel koşullarına uygun, coğrafi ve kültürel karaktere duyarlı, toplum tarafından benimsenebilir performans göstergelerinin belirlenmesidir.

Çalışma kapsamında tanımlanan sürdürülebilirlik bileşenleri ile bu bileşenlerle ilişkili olarak belirlenen temalar ve ilgili performans göstergeleri geliştirilebilir bir yapıya sahiptir. Bu bağlamda tanımlanan çerçeve, kesin ve mutlak değerler taşımaktan ziyade, gelişime ve değerlendirme sonucu değişime açıktır.

Şekil 3. Süreç Bileşenleri

Tablo I. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm I

Tema	Açıklama	Performans göstergeleri
Finansman		
	Üstyapı için kaynak sağlama	
	Kamu (toplam içerisindeki payı)	Kaynak miktarı (tl)/(%)
	Özel (toplam içerisindeki payı)	Kaynak miktarı (tl)/(%)
	Altyapı için kaynak sağlama	
	Kamu (toplam içerisindeki payı)	Kaynak miktarı (tl)/(%)
	Özel (toplam içerisindeki payı)	Kaynak miktarı (tl)/(%)
	Kaynak sağlamada ortaklıkların oluşturulması	
	Kamu	Ortaklık payı (%)
	Özel	Ortaklık payı (%)
	Uluslararası kurum ve kuruluşlardan finansman desteği sağlanma	Uluslararası kurum veya kuruluş sayısı (adet) Uluslararası kurum veya kuruluş tarafından sağlanan finansman miktarı (%) (tl)
Destek		
	Zararların tazmin edilmesi	Zarar (türüne göre) (maddi (tl), manevi)
	Geçici süreli kira yardımı sağlanması	Kira yardım bedeli (tl)
	Düşük faizli kredi olanaklarının sunulması	Kredi sunumu ve miktarı (tl, ay, faiz %)
	Farklı ödeme şekillerinin sunulması	
	Taksitlendirme	Alternatif taksit miktarı (tl, ay, faiz %)
	Takas	Konut veya işyeri (m ²)
	Konut - işyeri hak transferi alternatifi sunulması	
	Hak transferine konu olan konut veya	Eski konut veya işyerinin değeri (tl/m ²)
	İşyerinin değerinin belirlenmesi	Yeni konut veya işyerinin değeri (tl/m ²) Değer farkının ödenmesine yönelik taksitlendirme veya kredi sunumu ve miktarı (tl, ay, faiz %)
İstihdam		
	İstihdam yaratma	
	İnşaat süresince (toplam istihdam içerisindeki payı)	Yerinde istihdam sağlama (%)
	İnşaat sonrası (toplam istihdam içerisindeki payı)	Yerinde istihdam sağlama (%)
	İşgücüne katılım oranının dengelenmesi	
	Cinsiyet eşitliği (kadın ve erkek)	İşgücüne katılım oranı (%)
	İşyeri sayısının artırılması	
	Kentsel dönüşüm öncesi işyeri	İşyeri sayısı (adet)
	Kentsel dönüşüm sonrası işyeri	İşyeri sayısı (adet)
	Çalışan sayısının artırılması	
	Sektörel (oran)	Sektörel dağılım oranı (%)
	Sektörel (kişi)	Sektörel dağılım (kişi)
	Aylık gelir kaybının engellenmesi	
	İnşaat öncesi	Aylık gelir miktarı (tl/kişi)
	İnşaat sonrası	Aylık gelir miktarı (tl/kişi)

Ekonomi Bileşeni (Rosales, 2010; Gazibey v.d.,2014; Salman ve Qureshi, t.y.; Bănică, 2010; Muhammad, t.y.; Lynch v.d., 2011'den derlenerek uyarlanmıştır)

Tablo 2. I.Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm II

Tema	Açıklama	Performans göstergeleri
İnşaat		
	Çevre dostu inşaat malzemelerinin kullanımı	
	Toplam kullanılan malzeme içindeki miktar	Kullanım miktarı (ton)
	Toplam kullanılan malzeme içerisindeki çeşitlilik	Türel dağılımı (%)
	Toplam kullanılan malzeme içerisindeki oran	Kullanım oranı (%)
	İnşaat malzemelerinin verimli kullanımı ve israfın önlenmesi	
	Toplam malzeme içindeki oranı	Türel dağılım oranı (%) (sarf, atık, ziyan)
	Farklı gelir gruplarının alım gücüne uygun konut çeşitliliğine yer verilmesi	Farklılaşan konut tiplerinin sunumu
Arazi Kullanımı		
	Karma kullanım alanlarının oluşturulması	Kullanımların oranı (%) veya (m ² /kişi)
	Konutlarda yaşam kalitesinin artırılması	
	Işık	Güneş ışınımı miktarı (W/m ²)
	Havalandırma	Doğal havalandırma sistemlerinin kullanımı
	Yeşil alan	Yeşil alan miktarı (m ² /kişi)
	Sosyal donatı alanlarında kalite artırımı ve erişilebilirliğin sağlanması	
	Yaşam kalitesinin artırılması	Sosyal donatı alan miktarı (m ² /kişi) Sosyal Donatı Alanı Çeşidi (Adet) ve (m ² /Kişi)
	Erişilebilirlik standartları geliştirilmesi	En az %x kadar dezavantajlı kişinin erişimi Farklı dezavantajlı gruplar içerisinde en az %x temsiliyet
	Standartlar dışında kalan sosyal donatı alanlarının katılımcılık Yolu ile belirlenmesi sosyal donatı alanlarının artırılması	
	Sosyal donatı alanlarında çeşitlilik	Türel dağılım (adet) (%)
	Sosyal donatı alanlarının yüzölçümü	Sosyal donatı alanlarının kapladığı inşaat alan (m ² /kişi)
	Yeşil alanların artırılması	Kişi başına düşen yeşil alan miktarı (m ² /kişi)
Sağlık		
	Sağlık hizmetlerinin geliştirilmesi	
	Sağlık kurumu	Sağlık kurumu sayısı (adet)
	Sağlık personeli	Kişi başına düşen sağlık personeli sayısı (personel sayısı/kişi)
Miras yönetimi		
	Miras alanlarının tespit edilmesi (doğal, kültürel, tarihi) ve envanterinin çıkartılması	Miras öğeleri (adet), (dönüm)
	Miras alanlarının korunması	Alan yönetimi planı hazırlanması
	Miras alanlarının yeni yapılaşma alanı ile entegre edilmesi	
	Peyzaj tasarımı	Peyzaj tasarımı projelerinin yapılmış olması
	Yönlendirme	Alanın algılanabilmesini kolaylaştırıcı yönde işaretler
	Tanıtlım	Tanıtlım stantları (adet/birim alan)

Ekoloji Bileşeni A/Yapılmış Çevre, Üstyapı (Rosales, 2010; Gazibey v.d.,2014; Salman ve Qureshi, t.y.; Kötter ve Friesecke, t.y.; İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2001; Bănică, 2010; Muhammad, t.y.; Lynch v.d., 2011'den derlenerek uyarlanmıştır)

Tablo 2.2. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm I

Tema	Açıklama	Performans göstergeleri
Ulaşım		
Ulaşım altyapısının geliştirilmesi		
	Toplu taşıma	Toplam raylı sistem uzunluğu km/1000 kişi
	Yaya	Yaya yolu (m ²) (100 kişi başına düşen)
	Bisiklet	Bisiklet yolu (km) (100 kişi başına düşen)
Merkez alan içerisinde yaya bölgelerinin artırılması		Yayalaştırılmış alan oranı (%) (Yayalaştırılmış alan/merkez alan)
Toplu taşıma ve diğer ulaşım türleri arasında entegrasyonun sağlanması		Ulaşım türleri arası entegrasyonun olması
Toplu taşıma duraklarına maksimum erişim mesafesinin azaltılması		Erişim mesafesinin maksimum 400 metre olması
Çevre dostu ulaşım türlerinin yaygınlaştırılması		Çevre dostu ulaşım türlerinin (%)
Yolculuklarda toplu taşıma kullanım oranının artırılması		Türel dağılım oranı (%)
Yolculuk sürelerinin azaltılması		Türel dağılım oranı (%) Ortalama iş yolculuklarının süresi (dk)
Motorsuz araçla ulaşım sağlayan kullanan kişi sayısının artırılması (bisiklet, yürüme)		Toplam yolculuk içindeki payı (%) Yolcu sayısı (Kişi) Ortalama iş yolculuklarının süresi (dk)
Araç sahipliğinin azaltılması		1000 kişi başına düşen araç sayısı (adet/kişi)
Otopark alanları		
	Merkezi alanlar	Otoparktan Arındırma
	Ücretsiz (mahalle sakini)	2 daire başına 1 araçlık yer ayrılması (değişebilir)
	Ücretli (ziyaretçi veya mahalle sakini)	Saatlik ücret aralığı belirlenmesi
Park et-bin alanlarının oluşturulması		Hâkim ulaşım güzergâhlarında park et-bin alanlarının olması
Park et-bin alanlarını kullanan kişi sayısının artırılması		Park et-bin yapan kişi sayısının oranı (%)
Çeper yerleşim alanlarından yapılan iş yolculuk sürelerinin azaltılması		Ortalama iş yolculuklarının süresi (dk)
Arıtma		
Kanalizasyon sistemlerinin yenilenmesi		
	Modern yol sistemleri	Km (1.000 kişi başına düşen)
	Su arıtma sistemleri	Km (1.000 kişi başına düşen)
	Gri su arıtma sistemleri	Km (1.000 kişi başına düşen)

Ekoloji Bileşeni A/Yapılmış Çevre, Altyapı (Rosales, 2010; Gazibey v.d.,2014; Salman ve Qureshi, t.y.; Kötter ve Friesecke, t.y.; İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü, 2001; Bănică, 2010; Muhammad, t.y.; Lynch v.d., 2011'den derlenerek uyarlanmıştır)

Tablo 3. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm II

Tema	Açıklama	Performans göstergeleri
Enerji		
Enerji tüketimi miktarının dengede tutulması		
	Elektrik	Elektrik tüketim miktarı (Mwh)
	Doğalgaz	Doğalgaz tüketim miktarı (m ³)
Alternatif enerji kaynak kullanımının artırılması		
		Alternatif enerji tüketim miktarı
		Toplam Tüketim İçindeki Payı (%)
Enerji tüketiminin kullanım türüne göre dengelenmesi		
	Konut alanları	Enerji tüketim miktarı (Mwh/m ²)
	İşyeri	Enerji tüketim miktarı (Mwh/m ²)
	Kamusal alan	Enerji tüketim miktarı (Mwh/m ²)
Kaynak yönetimi		
Kaynak tüketiminin dengede tutulması		
	Elektrik	Tüketim miktarı (Mwh/m ²) (kişi başına düşen)
	Su	Tüketim miktarı (m ³ /kişi)
	Katı yakıt	Tüketim miktarı (kişi başına düşen)
	Doğalgaz	Tüketim miktarı (m ³ /kişi)
	Toprak	Tüketim miktarı (kişi başına düşen)
Kendi kendine yetebilir olma		
	Su	Suyun geri dönüşümü miktarı (m ³)
	Enerji	Enerji üretim miktarı (Mwh/m ²)
	Tarımsal üretim	Tarımsal üretim miktarı (Mwh/m ²)
Su ayak izinin azaltılması		
	Gri su	Toplam tüketimdeki oranı (%)
	Temiz su	Toplam tüketimdeki oranı (%)
	Yağmur suyu	Toplam tüketimdeki oranı (%)
Atık yönetimi		
Atıkların ayrıştırılması için üniteler tasarlanması		
		Ayrıştırılmış atık üniteleri (adet/km ²)
Ayrıştırılmış atık ünitelerine erişimin sağlanması/kolaylaştırılması		
	Adet	Ayrıştırılmış atık ünitelerine kolay erişilebilirlik (adet) (100 kişi başına düşen)
	Hacim	Ayrıştırılmış atık ünitelerine kolay erişilebilirlik (m ³) (100 kişi başına düşen)
Geri dönüşüm malzemelerinin toplanması		
	Konut alanları	Toplanan geri dönüşüm malzeme miktarı (ton)
	İşyeri	Toplanan geri dönüşüm malzeme miktarı (ton)
	Kamusal alan	Toplanan geri dönüşüm malzeme miktarı (ton)
	Yeşil alan	Toplanan geri dönüşüm malzeme miktarı (ton)
Geri dönüşüm malzemelerinin yeniden kullanımı		
	İnşaat esnası	Kullanım miktarı (ton)
	İnşaat sonrası	Kullanım miktarı (ton)

Geri dönüşüm malzemelerinin toplanması için bilinçlendirme etkinliklerinin düzenlenmesi

Etkinlik	Eğitimlerin varlığı
Katılım miktarı	Katılım miktarı (kişi)
Katılım oranı	Katılım dağılım oranı (%) (Kadın, erkek, çocuk, genç, yaşlı, engelli)
Haberdar etme	Medya organlarının kullanımı, örgün eğitimde yer verme vb.

Özendirici politikalar aracılığıyla geri dönüşüm malzemelerinin toplanması ve ayrıştırılması konusunda toplumsal duyarlılık ve farkındalık yaratılması

Geri dönüştürülen maddeler (ton) (türel dağılım)
Evsel atık ve geri dönüşüm atıklarının ayrıştırılma Oranı (%) (toplamdaki yüzdesi)

Gri suyun geri dönüşümünün sağlanması

Geri dönüştürülen gri su miktarı (m³)

Atık yönetim merkezinin kurulması (yerel ölçekli)

Atık yönetim merkezinin varlığı (adet)

Su kirliliğinin denetim altında tutulması

Fiziksel, kimyasal, biyolojik ölçüm sonuçlarının belirlenen değer aralıklarında olması

Hava kirliliğinin denetim altında tutulması

Hava kirliliği miktarı (µg/m³)

Gürültü kirliliğinin denetim altında tutulması

Gürültü kirliliği miktarı (Db)

İklim değişikliği

Sera gazı salınımının azaltılması

Mevcut durum	Sera gazı oranları miktarı (µg/m ³) (Co, No ₂ , So ₂)
Hedef	Sera gazı oranları miktarı (µg/m ³) (Co, No ₂ , So ₂)

Ekolojik ayakizinin azaltılması

Mevcut durum	Karbon salınımı oranı (%)
Hedef	Karbon salınımı oranı (%)

Risk yönetimi

Doğal afet risklerine karşı önlem alınması

Afet risklerine uygun yapı standartlarında bina Üretimi yapılması, kontrolü

Riskli alanlarda yaşayan nüfusun azaltılması, sağlıklı yaşam alanlarına yerleştirilmesi

Riskli alanlarda yaşayan nüfus	Riskli alanlarda yaşayan insan sayısı (kişi)
Kaçak yapılaşma alanlarında yaşayan nüfus	Kaçak yapılaşma alanlarında yaşayan insan sayısı (kişi)

Üretim

Kent içi tarımsal üretimin yaygınlaştırılması

Üretim çeşitliliği	Türel dağılım (%)
Üretim miktarı	Üretim miktarı (ton)
Üretim alanı	Alan (m ²)

Kent içi üretim alanlarının sürdürülebilirlik standartlarına uygun olması

Eko-sertifikalı kuruluş sayısı (adet)

Tablo 4. Sürdürülebilir Kentsel Dönüşüm III

Tema	Açıklama	Performans göstergeleri
Nüfus		
Nüfus artış hızının dengede tutulması		
	Demografik yapı	Nüfus artış hızı (%)
	Demografik yapı	Yaş dağılımı (%)
	Taşıma kapasitesi	Maksimum nüfus miktarı (kişi)
Nüfus yoğunluğunun artırılması		
		Ortalama nüfus yoğunluğu (kişi/hektar)
Aile büyüklüklerinin konut tipi belirlenirken göz önünde bulundurulması		
		Ortalama hanehalkı büyüklüğü (ort/konut türü)
Yönetişim		
Sürece katılımın artırılması		
	Erkek	Katılım sağlanan toplantı sayısı (adet)
	Kadın-çocuk	Katılım sağlanan toplantı sayısı (adet)
	Genç	Katılım sağlanan toplantı sayısı (adet)
	Yaşlı	Katılım sağlanan toplantı sayısı (adet)
	Engelli	Katılım sağlanan toplantı sayısı (adet)
Katılım oranlarının artırılması		
	Erkek	Katılım oranı (%)
	Kadın-çocuk	Katılım oranı (%)
	Genç	Katılım oranı (%)
	Yaşlı	Katılım oranı (%)
	Engelli	Katılım oranı (%)
Temsil edilecek grupların belirlenmesi		
	Toplam içerisinde temsiliyet payı (%)	Temsil edilen grupların sayısı (adet)
Temsilci katılımının sağlanması		
		Temsilcilerin katılım sağladığı toplantı sayısı (adet)
Temsil edilen gruplardan fikir/istek/talep alınması ve sunulması		
		Alınan fikir/istek/talep payı (toplam kişi sayısı içerisindeki %)
		Aktarılan fikir/istek/talep payı (%)
Katılım toplantılarının gerçekleştirilmesi ve katılımın teşvik edilmesi		
		Katılım toplantısı sayısı (adet)
	Katılımda bulunanların temsiliyet oranı (%)	Katılımda bulunan sayısı (kişi)
Katılım toplantılarının etap başında veya sonunda yer alması		
		Süreç başlangıç toplantısının I. etap başında gerçekleştirilmesi
		Diğer katılım toplantılarının etap sonlarında gerçekleştirilmesi
	Katılımda bulunan sayısı (kişi)	
	Katılımda bulunanların temsiliyet oranı (%)	
Katılımın takip edilmesi ve katılımda bulunmayan tarafların uyarılması		
		Katılım çağırısı (adet/geçen süre)
	(iletişim teknolojilerinden faydalanma) (adet)	Katılım çağırısı gönderme ortamları
Sürecin saydamlığının/şeffaflığının sağlanması		
	Bilgilendirme	Bilgilendirme toplantı sayısı (adet)
	Bilinçlendirme	Bilinçlendirme toplantı sayısı (adet)
	Değerlendirme	Değerlendirme toplantısı sayısı (adet)
	Geri dönüş alma	Öneri ve şikayet kutusu sayısı (adet)

Fikir/istek/taleplere karşılık gelen çözümlerin rapor haline getirilerek kamuoyuna sunulması	Çözüm raporu (adet/etap)
İtirazların belirlenen süre içerisinde değerlendirilmesi (gün veya ay)	İtiraz süreci (gün veya ay)
İtirazlara belirlenen süre içerisinde cevap verilmesi (gün veya ay)	
Çözüm raporunun onay alması durumunda düzenlemelerin gerçekleştirilmesi	Düzenlemenin gerçekleştirilmesi ve yayınlanması/ Paylaşılması (gün veya ay)
Dayanışma ortamının sağlanması	
Dernek	Sayı (adet)
Vakıf	Sayı (adet)
Stk	Sayı (adet)
Erişebilirlik	
Sosyal donatı alanlarına erişimin artırılması	
Kullanıcı	Kullanıcı sayısı (kişi)
Süre	Erişim süresi (dk)
Yeşil alanlara erişimin artırılması	
Kullanıcı	Kullanıcı sayısı (kişi)
Süre	Erişim süresi (dk)
Bilgiye erişimin kolaylaştırılması	İletişim teknolojileri (adet)
İletişim teknolojilerinin ziyaretçi sayısı (adet)	
Kamu spotları (adet)	
Kamu spotlarının yayınlanma sıklığı (adet/gün)	

Sosyal Bileşen (Rosales, 2010; Gazibey v.d.,2014; Kötter ve Friessecke, t.y.; Bănică, 2010; Muhammad, t.y.; Lynch v.d., 2011'den derlenerek uyarlanmıştır)

Sonuç ve Değerlendirme

Kentlerin bugün geldiği durum, dönüşümün kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu gözler önüne sermektedir. Kentlerin giderek yoğunlaşması, bununla birlikte yeşil alan miktarının giderek ve hızla azalması, yeni yerleşime açılacak alanların azlığı, doğal ve kırsal alanların yapılaşmaya açılma tehdidi altında olması, artan enerji tüketimi ve buna bağlı olarak artan karbon salınımı ve atık üretimi vb. gibi konular göz önünde bulundurulduğunda kentsel dönüşüm, sürdürülebilir yerleşimlere geçişin sağlanmasında önemli bir araç ve fırsat olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bağlamda, sürdürülebilir kentsel dönüşüm sürecine yönelik;

- Sürdürülebilirliğin üç temel bileşeni olan ekonomi, ekoloji ve sosyal yapı bağlamında belirlenen temalar ve performans göstergelerini kapsar nitelikte uygulamayı tanımlayan yönetmeliklerin hazırlanması,
- Hazırlanan yönetmeliklere bağlı uygulamaların gerçekleştirilmesine yönelik etaplama yapılması,
- Süreç etaplarının kamuoyu ile paylaşılması, sürecin şeffaf ve hesap verebilir olarak yürütülmesi,
- Yönetmelikte tanımlanan performans göstergelerine yönelik uygulamaların hayata geçirilmesi,
- Uygulama sonrasında, projenin doğal çevre ve yaşayanlar

üzerine etkilerinin ölçülmesi, ÇED (Çevre Etki Değerlendirmesi) ve SED (Sosyal Etki Değerlendirmesi) raporlarının hazırlanması,

- Sürece yönelik yasal takibin sağlanması, izleme ve değerlendirme raporlarının hazırlanması,
- Sürecin halka açık yürütülmesi ve sürece ait raporların, süreç etaplama sürecinde tanımlanan her bir etap sonunda kamuoyuna sunumu ile tartışmaya açılması,
- Geri besleme yolu ile gerekli revizyonların yapılması,
- Yapılan revizyonlar doğrultusunda, performans göstergelerinin gözden geçirilmesi ve çerçevenin geliştirilmesi, gereklidir (bkz. Şekil.3). Değişen koşullar ve gereklilikler kapsamında, sürecin sirküler yapıda olması önem taşımakta, gerekli görülen noktalarda geri besleme yolu ile revizyonların gerçekleştirilmesi, mevcut performans göstergelerine gerekli görülen yenilerinin eklenmesi veya mevcut göstergelerin geliştirilmesi gerekmektedir.

2015 yılında gerçekleştirilen HABITAT III Zirvesinde, kentsel alanda çözüm üretmede, 5 ana bileşen tanımlanmıştır: (1) kentsel planlama ve tasarım, (2) yönetim, (3) kentsel ekonomi, (4) katılım ve kapsayıcılık, (5) iletişim teknolojileri. Çalışma özelinde, HABITAT III kapsamında belirlenen bu bileşenlerin, sürdürülebilir kentsel dönüşümün hayata geçirilmesinde nasıl bir rol üstlenebileceklerine dair kısa bir öngörü yapılmaktadır.

Kentsel Planlama ve Tasarım

Sürdürülebilir kentsel dönüşüm, kamu yararı ve planlama ilkelerini göz ardı etmeyecek şekilde (ŞPO, 2013), yüksek yaşam kalitesine sahip, sürdürülebilir, değer artışının hakça dağıtıldığı yerleşim alanlarının oluşturulmasında bir araçtır. Bu yönü ile dönüşüm: mevcut kentsel alan ve yeni gelişme alanlarını bütüncül yaklaşım çerçevesinde ele almalı; farklı ölçeklerde tanımlanan kararlarla ve hazırlanan planlarla uyumlu olmalı; doğal eşikleri gözetir ve uyumlu olmalı; sürdürülebilirliğin bileşenlerini kapsamalı; olası çevresel ve sosyal etkileri tanımlayarak, en aza indirgeyecek önlemleri almalıdır. Çalışma kapsamında önerilen sürdürülebilir kentsel dönüşüm performans göstergeleri ile, sürecin izlenmesi, ölçülmesi ve değerlendirilmesinin yanı sıra, raporlanarak, kamuoyuna sunulması ve geri besleme yolu ile yeniden gözden geçirilmesi mümkün kılınabilecektir. Bu sayede, süreçte karşılaşılan sorun veya aksaklıkların da önüne geçilmesi sağlanacaktır.

Çalışma kapsamında tartışmaya açılan performans göstergelerinin, ülkemizde mevcut kentsel alanın sürdürülebilir yerleşim alanlarına dönüştürülmesinde yol gösterici olması hedeflenmiştir. Ancak, bu noktada dikkat edilmesi gereken husus tanımlanan performans göstergelerinin aynı zamanda yerel kimlik ile desteklenmesi gerektiğidir. Sadece yukarıdan aşağı değil aynı zamanda aşağıdan yukarı doğru da işleyen bir yol haritası ile sürdürülebilir kentsel dönüşüm için öngörülen performans göstergelerinin hayata geçirilmesi kolaylaşacaktır. Yerel malzemelerin kullanımı, coğrafik ve topografik özelliklerin dikkate alınması, alternatif enerji kaynaklarının araştırılması ve verimlilik düzeylerinin ölçülmesi vb. ile yerel kimlikten destek alan sürdürülebilir kentsel dönüşüm projeleri üretilebilecektir. Ancak bu sayede kentsel dönüşüm, ülkemizde her gün artmakta olan yeni kentsel sorun alanları oluşturan bir uygulama olarak değil, sürdürülebilir yerleşimlerin oluşturulması için bir gereklilik olarak tanımlanabilecektir.

Mevcut kentsel alan içerisinde yer alan doğal, kültürel, tarihi değere sahip alanların korunması ve yönetimi konusunda gerekli önlemlerin alınması gerektiği unutulmamalıdır (Örneğin; Ulubaş, 2016). Mevcut yapılaşmış çevre içerisinde veya çepesinde yer alan doğal, tarihi ve kültürel miras alanlarına ilişkin performans göstergelerinin tanımlanması başlı başına, ayrı ve kapsamlı bir çalışma gerektirmektedir. Bu nedenle, bu çalışma kapsamında, tanımlanan performans göstergelerinin, alan bazında bütüncül bir sistem yaklaşımı öngörmesi nedeniyle, bu şekilde sınırlı kalmasına karar verilmiştir.

Yönetişim

Yasal dayanak içerisinde performans göstergelerine yer verilmesi ve bunların tanımlanması, her ne kadar uygulamaya doğrudan yön verecek bir gelişme olsa da, izleme ve takip sistemleri ile denetim sağlanmadığı sürece, performans göstergelerinin belirlenmesinin bir anlam ifade etmeyeceği gibi, halen devam etmekte olan hızlı kentleşme ve kentsel dönüşüm süreçlerine müdahale etmek mümkün olmayacaktır. Bu nedenle, sürdürülebilir kentsel dönüşümün hayata geçirilebilmesi için uygulama sürecini denetim altında tutacak ve hedefe ulaşmada yön gösterici, tanımlayıcı ve sınırlayıcı çerçeve çizen politik araçların geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Bu politik araçların başında yönetmelikler gelmektedir. Yönetmelikler uyarınca tanımlanan yükümlülüklerin yerine getirilmemesi durumunda yaptırımların gerçekleştirilmesi, bu duruma ilişkin özendirici veya caydırıcı önlemlerin alınması gerekmektedir. Örneğin; atık tanımı, sınıflandırılması ve yönetimi bağlamında caydırıcı önlemler arasında öne çıkan araçlar: kirleten öder ilkesi; evsel ve geri dönüştürülebilir atıkların ayrıştırılması; çevre katkı payı ödemesi uygulamasıdır. Enerji alanında ise, enerji tüketiminde belirli bir oranın üstünde kullanımın vergilendirilmesi ile enerji tüketimi sınırlandırılabilir veya tüketilen enerjinin türüne göre vergilendirme yapılarak alternatif enerji kaynaklarına teşvik sağlanabilir. Enerji verimliliği yüksek ürünlerin kullanımının özendirilmesi ile de enerji tüketiminde bilinçli kullanım hayata geçirilebilir. Uygulamaların tanımlanan performans kriterleri doğrultusunda gerçekleştirilmesi ödüllendirme yöntemleri ile de sağlanabilir. Örneğin; kentler veya yerel belediyeler arasında açılacak yarışmalar ile bu tür uygulamaların özendirilmesi ve uygulama sayısının artırılması sağlanabileceği gibi, bu tür uygulamaları tercih eden kentlere, yerel belediyelere veya özel sektör kuruluşlarına maddi destek verilerek sürdürülebilir kentsel dönüşüm uygulamaları yaygınlaştırılabilir. Aynı zamanda, bu alanda gerçekleştirilen Ar-Ge çalışmalarına verilen desteklerin artırılması ile de sürecin sürekli ve devingen bir sistem ile beslenmesi sağlanabilir. Bu tür çalışmalara verilen destekler ile gerekli altyapının daha ucuz, pratik ve hızlı yollardan temini ve yaygınlaştırılması mümkün kılınabilir. Bu sayede, yaşam kalitesini ön plana çıkaran uygulamaların öncelik kazanması sağlanacaktır.

Bu yönetmelikler uyarınca, projelerin: denetimi ve kontrolü ile takibi gibi görevleri, başta tanımlanan çerçeve kapsamında (Şekil 1), kamu kurumları; kamu yararının gözetilmesi ve takibini ise sivil toplum kuruluşları ile üniversiteler üstlenecektir. Özel sektörün yüklenici ve geliştirici olarak rol alacağı süreçte, kamu-özel işbirlikleri ile değer artışının hakça dağıtılması söz konusu olabilecektir.

Bu yönetmelikler uyarınca, projelerin: denetimi ve kontrolü ile takibi gibi görevleri, başta tanımlanan çerçeve kapsamında (Şekil 1), kamu kurumları; kamu yararının gözetilmesi ve takibini ise sivil toplum kuruluşları ile üniversiteler üstlenecektir. Özel sektörün yüklenici ve geliştirici olarak rol alacağı süreçte, kamu-özel işbirlikleri ile değer artışının hakça dağıtılması söz konusu olabilecektir.

Kentsel Ekonomi

Dönüşüm aracılığıyla ile doğan değer artışının, hakça dağıtılması amacı ile "kamusal yapı denetim sistemi"nin hayata geçirilmesi gerekmektedir (ŞPO, 2013). Bu sayede, adaletsiz imar hakkı sağlama ve rant elde etmenin önüne geçilerek, kamuya dönen faydanın sağlanmasının önü açılacaktır.

Bu noktada, sürdürülebilir yerleşimlere geçişin sağladığı getirinin kısa vadede ziyade orta ve uzun vadeli olduğu göz ardı edilmemeli, kent ekonomisine katkısının dönüşlerinin kısa

sürelerde gözlemlenmesi beklenmemelidir. Sürdürülebilir yerleşim alanları ile, kentsel ekonomiye olumsuz etki eden sayısız faktörün ortadan kaldırılması mümkün kılınacaktır. Bunlar: atık üretiminin bertaraf edilmesini gerektirecek masrafların ortadan kalkması; doğal çevreye zararın minimuma indirilmesi; teknik ve sosyal altyapı yenileme gereksinimi ve masraflarının azalması; vb. dir.

Dünya Bankası (2001) tarafından OP 4.12 kapsamında, dönüşüm projelerine yönelik 4 ana yaklaşım tanımlanmıştır: yeniden yerleşimin minimize edilmesi; danışma ve bilgilendirme; gelir restorasyonu; kayıpların tazmin edilmesi (akt. Kentsel Strateji, 2010). Öngörülen maddi zararların tazmininde, örneğin; konut birimi karşılığında tanımlanan standartlarda konut, işyeri karşılığında yine işyeri verilmesi uygulaması yerine, alternatiflerin sunumu (konut, işyeri, vb.), bu türden zararların karşılanmasında çözüm olabilir. Mevcut alanda uygun sosyo-ekonomik yaşam koşullarının sağlanması (ŞPO, 2013) gibi gereklilikleri de kapsayan, gelir getirici alternatiflerin üretilmesi ve sunumu konusunda çözüm önerileri geliştirilmelidir. Bunlar: alternatif kredi sistemlerinin sunumu; geri ödemede taksit olanakları; dönüşüm süresince kira yardımı veya geçici konut temini; istihdam olanaklarının çeşitlendirilmesi/ sağlanması; vb. olabilir.

Dünya Bankası (2017), proje desteklerini belirleyecek ve 2018 yılı itibari ile geçerli olacak 10 adet çevresel ve sosyal standart (Environment and Social Standards - ESS) belirlemiştir. Bunlar: çevresel ve sosyal risklerin/ etkilerin değerlendirilmesi ve yönetimi; iş ve çalışma koşullarının sağlanması; etkin kaynak kullanımı, kirliliğin önlenmesi ve yönetimi; toplum sağlığı ve güvenliği; arazi edinimi, arazi kullanımında sınırlamalar ve gönülsüz yeniden yerleşimin minimize edilmesi; mevcut doğal kaynakların biyoçeşitliliğinin korunması ve sürdürülebilir yönetimi; yerli halk üzerindeki etkilerin minimize edilmesi; kültürel mirasın korunması; finansal araçların sürece dahil edilmesi; paydaş katılımı ve şeffaf bilgi akışıdır. Görüldüğü üzere, finansal destek süreci çevresel ve sosyal etkilerin minimize edilmesi kapsamında temellendirilmektedir. Buradan da anlaşılacağı üzere, sürdürülebilir yerleşimlerin tercih edilmesi sadece yerel ve küresel ölçekte çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik açısından değil, aynı zamanda ekonomik sürdürülebilirlik ve kalkınma açısından da önem taşımaktadır.

Katılım ve Kapsayıcılık

Süreç içerisinde, katılım araçları ile toplumun sürece dâhil edilmesi ve karar alma sürecinde aktif rol almasının sağlanması önem taşımaktadır. Bu bağlamda, halka danışma, politika görüşmeleri, bilgi edinme hakkının yönetimi, gönüllü uygulamalar gibi araçlardan faydalanılabilir. Danışma toplantıları/etkinliklerinin düzenlenmesi aracılığıyla halkın görüşleri tespit edilerek, bu doğrultuda uygulamalar veya uygulama projelerine yönelik gerekli görülen yerlerde revizyonlar yapılabilir. Bilgi edindirme toplantılarının yanı sıra, kamu spotları veya televizyon prog-

ramları aracılığıyla bilginin yaygınlaştırılması sağlanabileceği gibi, örgün eğitim programlarına sürdürülebilirliğin bileşenleri ve alt temaları hakkında eğitici ve öğretici bilgilerin eklenmesi ile toplumsal bilinçlendirme ve bilgilendirme konusunda önemli adımlar atılabilir. Son olarak, gönüllülük esaslı çalışmaların desteklenmesi ve yaygınlaştırılması ile toplumsal birliktelik ve bilgi alış verişi sağlanabilir.

Bunlara ek olarak, kapsayıcılık bir başka dikkat edilmesi gereken unsurdur. Toplumun farklı sosyo-ekonomik gruplarına mensup bireylerin süreçte eşit rol almasının sağlanması, herhangi bir sebeple süreç dışına itilmemesi, kapsayıcılığın olmazsa olmazları arasında tanımlanmaktadır (HABITAT III, 2015). Bu sayede, toplumun her kesiminden bireyin, süreçte fikrini sunması ve fikir alması sağlanarak, sürecin sahiplenilmesi, benimsenmesi ve desteklenmesi sağlanacaktır. Sadece hak sahiplerinin değil, aynı zamanda kiracıların da sürece dahil edilmesi ile sosyal etkinin azaltılması sağlanabilecektir.

Yukarıda belirtilen yöntemler, yerele özgü dinamikler ve yerel kimlik/ kültür doğrultusunda değişebilir veya geliştirilebilir; ancak burada dikkat edilmesi gereken husus sürecin çok boyutlu ve çok katmanlı yapısıdır. Toplumun süreçte yer alması, sürecin zaman içerisinde farklı şekillerde biçimlenmesine ve değişmesine neden olabilir. Bu bağlamda, gerektiğinde sürece müdahale edilebilmeli ve müdahalenin paydaşların ortak kararı ile gerçekleştirilmesi gerektiği unutulmamalıdır. Süreç her ne kadar yönetmelik ve onun tanımladığı çerçeve ile tanımlanmış olsa da aslında esnek bir yapıdadır. Bu nedenle, sürece dair bilgilendirme her aşamada paydaşların katılımı ile gerçekleştirilmelidir.

İletişim Teknolojileri

Proje süresince bilgiye erişimin, şeffaf, kolay ve hızlı olması adına, iletişim teknolojilerinden faydalanılması, proje taraflarının süreci takip etmesini sağlayacak, aynı zamanda sivil toplum örgütleri, üniversiteler ve meslek odalarının da sürece dahil olabilmesini kolaylaştıracaktır. Bu bağlamda, sürecin şeffaf ve hesap verebilir olması (ŞPO, 2013) adına iletişim teknolojilerinin kullanımı önem taşımaktadır.

KAYNAKLAR

- Alpopi, C., Manole, C., & Colesca, S. E. (2011). Assessment of the sustainable urban development level through the use of indicators of sustainability. *Theoretical and Empirical Researches in Urban Management*, 6(2), 78.
- Banica, A. (2010). sustainable urban development indicator, case study; Targu ocna town. present environment and sustainable development. NR, 4, 339-352.
- Dünya Bankası (2001). Operational Manual OP 4.12 - Involuntary Resettlement. Dünya Bankası (2017). The World Bank Environmental and Social Framework. Washington.
- European Commission (1999). ESDP (European Spatial Development Perspective): Towards Balanced and Sustainable Development of the Territory of the European Union. Potsdam.
- Farr, D. (2008). Sustainable urbanism: Urban design with nature. John Wiley & Sons.
- Gazibey, ve diğerleri (2014). Türkiye'de İllerin Sürdürülebilirlik Boyutları Açısından Değerlendirilmesi. SBF Dergi, 69 (3). 520.
- Habitat III (2015). Cities and Climate Change and Disaster Risk Management. Habitat III Issue Papers. New York. [İnternet] Erişim: http://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat-III-Issue-Paper-17_Cities-and-Climate-Change-and-Disaster-Risk-Management-2.0.pdf.
- Habitat III (2015). Urban and Spatial Planning and Design. Habitat III Issue Papers. New York. [İnternet] Erişim: http://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat-III-Issue-Paper-8_Urban-and-Spatial-Planning-and-Design-2.0.pdf.
- Habitat III (2015). Urban Ecosystems and Resource Management. Habitat III Issue Papers. New York. [İnternet] Erişim: http://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat-III-Issue-Paper-16_Urban-Ecosystem-and-Resource-Management-2.0.pdf.
- Habitat III (2015). Urban-Rural Linkages. Habitat III Issue Papers. New York. [İnternet] Erişim: http://habitat3.org/wp-content/uploads/Habitat-III-Issue-Paper-10_Urban-Rural-Linkages-2.0.pdf.
- İtalya Ulusal İstatistik Enstitüsü (National Statistical Institute of Italy) (2001). Environmental Sustainability Indicators In Urban Areas: An Italian Experience. Joint ECE/Eurostat Work Session on Methodological Issues of Environment Statistics: Working Paper No.16. Ottawa: Avrupalı İstatistikçiler Konferansı (Conference of European Statisticians).
- Jones, P. (2012). Housing: From Low Energy to Zero Carbon. CLARK, W. ve diğerleri (ed.) The SAGE Handbook of Housing Studies. Londra: SAGE.
- Keleş ve diğerleri (2012). Çevre Politikası. 7. basım. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kentsel Strateji (2010). Silivri Boğluca Deresi Islah Projesi Sosyal Erki Değerlendirmesi, Arazi Elde Etme ve Yeniden Yerleşim Eylem Planı.
- Kocabaş, A. (2011). Düşük Karbonlu Kentleşme: Türkiye'nin Gündemi ve Yerel Ölçekteki Adımlar. ERAYDIN, A. ve diğerleri (ed.) 2. Kentsel ve Bölgesel Araştırmalar Sempozyumu: Planlamanın Dünü, Bugünü, Yarını Planlamada Yeni Söylem Arayışları. Ankara: KBAM, Kentsel Bölgesel Araştırmalar Ağı.
- Kötter, T., & Friesecke, F. (2009). Developing urban indicators for managing mega cities. Land Governance in Support of the MDGs: Responding to New Challenges (Washington DC, USA).
- Lynch ve diğerleri (2011). Sustainable Urban Development Indicators for the United States. PENN IUR White Paper Series on Sustainable Urban Development. Philadelphia: PENN Institute for Urban Research.
- Muhammad, Z. (2001). Development of Urban Indicators: A Malaysian Initiative. Geoindicators for Sustainable Development, Bangi: Institut Alam Sekitar dan Pembangunan (LESTARI).
- Rosales, N. (2010). Towards a Design of Sustainable Cities: Incorporating Sustainability Indicators in Urban Planning. Sustainability indicators in urban planning. 46. ISOCARP Kongresi.
- Salman, A., & Qureshi, S. (2005). Indicators of sustainable urban development: A review of urban regeneration projects in Karachi, Pakistan.
- ŞPO (2013). TMMOB Şehir Plancıları Odası Kentsel Dönüşümün Temel İlkeleri. [İnternet] Erişim: http://www.spo.org.tr/genel/bizden_detay.php?kod=4748&tp=1&sube=0#.WS2QBRPyjY
- Tezangi, N.R. (2014). Sustainable Urbanism: Analysis of Sustainable Environment Principles in Practical Urban Form. Journal of Engineering and Architecture. 2 (2). 197- 205. American Research Institute for Policy Development.
- TÜİK (2017). [İnternet] Erişim: <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

Ulubaş, A. (2015). Haliç ve Çevresi Bağlamında Eyüp Tarihi Dokusunun İrdelenmesi. İstanbul: Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü. Yüksek Lisans Tezi.

Ulubaş, A. (2016). A conceptual framework proposal for sustainable urban conservation practice in terms of area management: a case study of Eyüp historic city center in the context of Golden Horn and its surrounding. Proceedings of HERITAGE 2016, 5th International Conference on Heritage and Sustainable Development: Volume I (s. 667-675). Lizbon: Green Lines Institute for Sustainable Development.

İNTERNET KAYNAĞI

URL -1: [İnternet] Erişim: <http://www.csb.gov.tr/gm/altyapi/index.php?Sayfa=sayfa&Tur=banner&Id=114>